

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/mniejszosci-narodowe/69291,Romowie-w-polityce-PRL-194445-1989.html>

Romowie na jarmarku po procesji na Boże Ciało w Łowiczu, 1975 Fot. AIPN

ARTYKUŁ

Romowie w polityce PRL 1944/45-1989

Autor: ŁUKASZ SOŁTYSIK 06.06.2020

Po 1945 r. w polityce narodowościowej komuniści dążyli różnymi sposobami do maksymalnego ujednoczenia struktury narodowościowej społeczeństwa tak, aby była ona jednonarodowo polska. Szczególną wagę do tego zagadnienia przykładano w pierwszych kilkunastu latach po II wojnie światowej.

Później sprawy mniejszości narodowych i etnicznych w polityce władz centralnych nie miały już takiego znaczenia, ale do końca PRL nie zaniechano polityki asymilacyjnej.

W kontekście tej polityki narodowościowej nie można pominąć Romów. Politykę komunistycznego państwa polskiego wobec ich społeczności można podzielić na kilka etapów charakteryzujących się własną specyfiką, dynamiką i metodami użytymi przez aparat administracji terenowej oraz organa Milicji Obywatelskiej.

Od 1944/45 do września 1949

Pierwsze lata po II wojnie światowej to czas dobrowolnych i przymusowych migracji Romów na ziemie poniemieckie inkorporowane do Polski, odbudowa życia rodzinnego i struktur wewnątrz grupowych. W tym czasie do jesieni 1949 r. komuniści polscy nie prowadzili żadnych konkretnych działań wobec Romów.

Od października 1949 r. do kwietnia 1952 r.

1 grudnia 1949 r. przeprowadzono pierwszy w historii Polski spis wszystkich społeczności romskich. Od tego momentu można mówić o ukierunkowanej, wedle wzorców sprawdzonych wcześniej w ZSRS, polityce komunistycznych rządów polskich mającej na celu rozwiązanie problemu romskiego. Politykę państwa wobec Romów wytyczono w kategorii socjalnej i społecznej, a nie politycznej. Wynikało to z braku aspiracji politycznych, niemal powszechnego analfabetyzmu i, co za tym idzie, nieposiadania elit i struktur organizacyjnych, w ramach których mogliby swoje potrzeby wyrażać. Tę politykę można określić jako wymuszoną administracyjnie integrację i asymilację.

W latach 1950–1952 na polecenia władz centralnych administracja państwowa przystąpiła do rozwiązania problemu romskiego poprzez: akcje osiedlenia koczowniczych grup romskich, uspołecznianie, zatrudnianie kobiet i mężczyzn w zakładach państwowych i uspołecznionych Romów, którzy przeszli na osiadły tryb życia lub taki już prowadzili (jak Bergitka Roma). W 1951 r. w Wałbrzychu powołano pierwsze w historii polskich Romów stowarzyszenie (kolejne w 1963 r. w Tarnowie).

**Kapela romska w wejściu do
Pałacu Prymasowskiego na ulicy
Senatorskiej w Warszawie, 1981
Fot. AIPN**

Od 24 maja 1952 r. do 1989

W tym okresie można wyróżnić dwa główne podokresy:

- a) 1952 r. – luty 1964 r.,
- b) marzec 1964 – 1989 r.

W marcu 1964 r. podjęto decyzję o represyjnym zatrzymaniu taborów i administracyjnym osiedleniu rodzin romskich w rozproszeniu w wielu miastach kraju. Akcję zatrzymania i przymusowego osiedlenia (tzw. Wielki Postój) grup Lowarów, Kelderaszów i Polska Roma, w której uczestniczyli funkcjonariusze MO, przeprowadzono w tym samym miesiącu.

Dalszą politykę Polski wobec ludności romskiej, aż do 1989 r. wytyczyła uchwała Prezydium Rządu 24 maja 1952 r. w sprawie pomocy ludności romskiej przy przechodzeniu na osiadły tryb życia wraz dołączoną instrukcją wykonawczą. Do 1956 r. władze administracyjne włożyły sporo wysiłku we wdrażanie jej w życie. Wraz z MO we wrześniu 1952 r. i w marcu 1955 r. przeprowadzono spisy ewidencyjne wszystkich Romów oraz wydano im dokumenty stanu cywilnego i dowody tożsamości. Po 1956 r. nacisk państwa na osiedlenie ludności romskiej zelżał, ale od 1960 r. czyniono już wiele starań, aby problem romski rozwiązać skutecznie. W tej sprawie konsultowano się dwukrotnie z rządem czechosłowackim (pod koniec 1958 lub na początku 1959 oraz w 1965 r.). W latach 1957-1959 w Komisji Komitetu Centralnego PZPR ds. Narodowościowych rozważano uchwalenie ustawy zakazującej koczownictwa w Polsce, lecz nie zdecydowano się na ten krok. Do tego pomysłu powrócono w 1963 r., ale już w marcu 1964 r. podjęto decyzję o represyjnym zatrzymaniu

taborów i administracyjnym osiedleniu rodzin romskich w rozproszeniu w wielu miastach kraju. Akcję zatrzymania i przymusowego osiedlenia (tzw. Wielki Postój) grup Lowarów, Kelderaszów i Polska Roma, w której uczestniczyli funkcjonariusze MO, przeprowadzono w tym samym miesiącu. W następnych kilkunastu latach administracja państwowa z pomocą MO czyniła wysiłki i włożyła wiele środków, aby ostatecznie zlikwidować sezonowe koczownictwo Romów, przydzielić mieszkania, objąć szkolnictwem dzieci i zatrudnić w zakładach pracy mężczyzn i kobiety. Wszystko po to, aby ułatwić ich adaptację i asymilację w miastach i ze społeczeństwem polskim. W porównaniu z okresem przed 1964 r. całą ludność skuteczniej objęto pomocą społeczną i opieką lekarską. Proces ten trwał do 1980 r.

W ostatniej dekadzie PRL opieka państwa nad społecznościami romskimi nie była już tak efektywna w porównaniu z dekadą lat 70., co spowodowane było niewydolnością gospodarczą państwa oraz kryzysem politycznym w kraju. Po 1980 r. działania władz na rzecz społeczności romskich drastycznie zmalała ograniczając się do corocznych sprawozdań. Prawdopodobnie po 1984 r. MSW przestał interesować się ludnością romską, choć władze wojewódzkie nadal gromadziły na ich temat informacje.

**Romowie na jarmarku po procesji
na Boże Ciało w Łowiczu, 1975**

Fot. AIPN

Efekty

Do 1989 r. najbardziej wymiernym osiągnięciem władz PRL było zlikwidowanie koczownictwa oraz przydzielenie lokali mieszkalnych rodzinom romskim. Ponadto znaczna część młodej populacji Romów została objęta szkolnictwem podstawowym i otrzymała szansę zdobycia co najmniej pełnego wykształcenia podstawowego. Natomiast można uznać, że niepowodzeniem zakończyły się wysiłki administracji zmierzające do zatrudnienia jak największej liczby dorosłych Romów oraz ich pełnej integracji i asymilacji ze społeczeństwem polskim. Warto odnotować, że od końca lat 70. w wielu miastach Polski powstały romskie organizacje społeczno-kulturalne.

COFNIJ SIĘ